

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری
سال ششم، شماره‌ی ۲۲، زمستان ۱۳۹۶
صفحات ۱۵۴-۱۳۷

جرایم ناشی از مصرف الکل توسط گردشگران خارجی غیر مسلمان در حقوق ایران

ابوالحسن شاکری^۱

محمد حسن مالدار^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۲۱

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی رفتارهای متعاقب مصرف الکل توسط گردشگران خارجی غیر مسلمان در حقوق کیفری ایران از جهت جرم بودن یا نبودن آن و در صورت جرم بودن شناسایی عناصر مقوم آن است. در همین راستا به کنکاش در احادیث معصومین و واکاوی کلام فقها و تحلیل ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی و تبصره آن پرداخته شد. بر این اساس مصرف الکل توسط گردشگر غیر مسلمان در قلمرو سرزمینی ایران جرم نمی باشد مگر آنکه این شخص در انظار عمومی تظاهر به مصرف الکل کند به طوری که دیگران را متوجه عمل خود گرداند یا در حال مستی در اماکن عمومی ظاهر شود هر چند توسط دیگران دیده نشود البته باید در نظر داشت در این جرایم اصل بر جهل غیر مسلمان خارجی از قوانین جزایی است در نتیجه علم وی باید اثبات گردد تا مجرم شناخته شود. اگر غیر مسلمان خارجی متأثر از مصرف الکل اعم از اینکه مست یا در حال مستی باشد هر رفتار مجرمانه دیگری مرتکب شود مسئول است مگر اینکه در زمان ارتکاب آن اختیار نداشته باشد که در اینصورت مسئولیت کیفری نخواهد داشت. مستندات و مباحث این تحقیق با استفاده از روش کتابخانه ای جمع آوری و تحلیل شده است.

واژه‌های کلیدی: الکل، تظاهر، مستی، گردشگر، غیر مسلمان.

(shakeri_criinallaw@yahoo.com)

^۱ نویسنده مسئول: دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه مازندران
^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه مازندران

مقدمه

گشت و گذار در آفاق و تفریح و تفرج در دیگر مناطق از قدیم الایام مورد توجه مردم جهان قرار داشته است که این عمل با اهدافی نیز همراه می‌باشد. برای نمونه می‌توان به مشاهده جاذبه‌های تاریخی و اماکن مذهبی و نیز آشنایی با آداب و رسوم ملل مختلف و در بعضی از موارد به هدف تجاری این نوع از سفرها اشاره کرد. با مطالعه آیات قرآن در یافته می‌شود که خداوند متعال نیز در قرآن کریم مردم را به سیر و سفر به اقصی نقاط دنیا سفارش کرده است که برای نمونه می‌توان به «آیه ۲۰ سوره عنکبوت» اشاره کرد: " بگو در روی این زمین سیر کنید ، پس بنگرید که چگونه آفریدگان را ایجاد کرده، سپس خداوند عالمی دیگر را احداث خواهد کرد. حقا که خدا بر همه چیز تواناست".

امروزه نیز با افزایش وسایل ارتباطی و در نتیجه گسترش ارتباط بین مردم کشورهای مختلف دنیا گشت و گذار و در معنای خاص گردشگری به صنعت مدرنی تبدیل شده است که انتظار می‌رود کشور ایران نیز باید از آن بهره مند شود، چرا که هیچ مخالفت عقلی یا شرعی ندارد بلکه دقیقا می‌تواند مورد توصیه آنها باشد. ورود گردشگر خارجی به خاک کشوری باعث توجه تکالیفی بر عهده وی و متقابلا بوجود آمدن حقوق و امتیازاتی برای شخص می‌گردد، در نتیجه گردشگر خارجی نیز ناچار به رعایت آن تکالیف و کشور پذیرنده نیز ملزم به رعایت آن حقوق می‌شود. از مهمترین تکالیف گردشگر خارجی رعایت قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران است که ماده «۳»^۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ بر آن تاکید دارد. همچنین از زمره مهمترین حقوق گردشگر خارجی عبور و مرور آزادانه در کشور پذیرنده و نیز تعیین آزادانه مسکن در آن کشور می‌باشد که این مهم در ماده ۱۲ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی منعکس شده است. همچنین اصل «۱۴»^۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز مسلمانان را موظف به رعایت اخلاق حسنه، قسط و عدل اسلامی و نیز حقوق انسانی در رابطه با غیر مسلمانان می‌کند. در کنار حقوق مذکور یکی دیگر از امتیازاتی که قانونگذار به تاسی از سنت ائمه معصومین و نیز کلام فقها برای غیر مسلمانان قائل شده است، اباحه مصرف مسکر برای غیر مسلمانان با وجود حرام بودن شرب آن برای مسلمانان است (الحلی، بی تا: ۱، ۴۲۴) که این موضوع در ماده «۲۶۶»^۳ قانون مجازات اسلامی نیز آمده است،

^۱ قوانین جزائی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند اعمال میشود مگر آنکه به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

^۲ به حکم آیه شریفه "لاینهاکم الله عن الدین لم یقاتلوکم فی الدین و لم یخرجوکم من ديارکم ان تبروهوم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین" دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیر مسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند. این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.

^۳ غیرمسلمان تنها در صورت تظاهر به مصرف مسکر، محکوم به حد می‌شود.

فلسفه وجودی این حکم را می‌توان در احترام به آداب و رسوم دیگر ادیان که مورد تاکید قرآن است جستجو کرد.

ادبیات نظری

پیشینه تحقیق

سابقه تقنینی جرائم متأثر از مصرف مسکر توسط غیر مسلمان به بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بر می‌گردد که قانونگذار برای اولین بار با تصویب قانون حدود و قصاص سال ۱۳۶۱ در «تبصره ماده ۱۳۱»^۱ مجازات غیر مسلمانی را که تظاهر به شرب مسکر کند، به مانند مسلمان هشتاد ضربه تازیانه تعیین کرد. سپس قانونگذار در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ نیز به مانند سال ۱۳۶۱، در «تبصره ماده ۱۷۴»^۲ مجازات غیر مسلمان را در صورت تظاهر به شرب مسکر به مانند مسلمان مستوجب حد دانست که همین مقررات با کمی تفاوت در ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آورده شد. ماده فوق چنین مقرر می‌دارد: «غیر مسلمان تنها در صورت تظاهر به مصرف مسکر محکوم به حد می‌شود». در تبصره این ماده نیز آمده است: «اگر مصرف مسکر توسط غیر مسلمان علنی نباشد، لکن مرتکب در حال مستی در معاشر یا اماکن عمومی ظاهر شود به مجازات مقرر برای تظاهر به عمل حرام محکوم می‌گردد». در رابطه با موضوع مورد بحث پژوهش‌هایی صورت گرفته است؛ برای نمونه می‌توان به مقاله "بررسی پیامدهای حقوقی عدم اطلاع گردشگر خارجی نسبت به قوانین کیفری ایران" اشاره کرد که در آن به این نتیجه رسیده است که در بحث حدود اصل بر عدم آگاهی شخص است (شاکری، بابایی، ۱۳۹۵: ۶۰). نویسنده کتاب "تحریر الأحكام الشرعية علی مذهب الإمامیه" معتقد است تظاهر در مکان عمومی مختص غیر مسلمانان مانند کلیسا و کنیسه نمود پیدا نمی‌کند (علامه حلی، بی تا، ج ۲، ص ۲۲۶). در آخر نویسنده کتاب تحریر الوسیله آورده است که نوشیدن مخفیانه مسکر مصداق تظاهر کردن نیست (موسوی خمینی، بی تا، ج ۲، ص ۴۸۰)، این مقاله نیز در راستای همین مباحث مترصد طرح مطالب نو و تدقیق در جزئیات و بیان ناگفته‌های این موضوع است.

مبانی نظری

بی تردید پرداختن به موضوع "بررسی جرائم متأثر از مصرف الکل توسط گردشگران خارجی غیر مسلمان در حقوق کیفری ایران" قبل از تعریف اجزای آن امری ممتنع است لذا در ابتدا به تعریف هر یک از آن‌ها پرداخته و سپس به مبحث اصلی ورود می‌شود.

^۱ غیر مسلمان فقط در صورت تظاهر به شرب مسکر به هشتاد تازیانه محکوم می‌شود.

^۲ غیر مسلمان تنها در صورت تظاهر به شرب مسکر به هشتاد تازیانه محکوم می‌شود

الکل: از نظر علم شیمی هر ماده‌ی ای که در فرمول شیمیایی آن عامل هیدروکسل (OH-) وجود داشته باشد الکل محسوب می‌شود. الکل از مشتقات هیدروکربن هاست که در آن هر مولکول ترکیبی از چند اتم هیدروژن و کربن می‌باشد و نهایتاً، یک عامل (OH) جانشین یک اتم هیدروژن می‌گردد و الکل تشکیل می‌شود بنابر تعداد عامل (OH)، الکل را یک یا چند ظرفیتی گویند (صادقی، شاکری، ۱۳۹۶: ۲۶). شرب الکل موجب سکر آوری می‌شود پس الکل یک مسکر است همچنانکه در لغت به هر چیزی که مستی و شادی بیاورد مسکر گفته می‌شود (عمید، ۱۳۶۳: ۱۰۷۸). صاحب کتاب ریاض المسائل گفته است «مسکر چیزی است که موجب اختلال ادراک و زوال عقل می‌شود» (طباطبائی، بی تا: ۱۳، ۵۴۴). با این تعاریف می‌توان گفت "مسکر" هر چیزی است که انسان را از حالت عادی خارج کند و فقط مختص مشروبات الکلی از جمله خمر، نبید و آبجو نمی‌باشد و شامل مواد توهم‌زا نیز می‌شود، اگر چه قانونگذار با توجه به نظر برخی از فقها همچون صاحب کشف اللثام (فاضل هندی، بی تا: ۱۰، ۵۵۳) و صاحب شرائع الاسلام (الحلی، ۱۴۰۸: ۴، ۱۵۵) "مسکر" را فقط در معنای الکل بکار گرفتند، زیرا ادبیات قانونگذار در ماده «۱۵۴»^۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ که مسکر را در کنار کلمات دیگری نظیر مواد مخدر و روان گردان آورده است خواننده را به این نتیجه می‌رساند که مسکر غیر از مواد مخدر و توهم‌زا است. در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مسکر مترادف با الکل بکار رفته است و منحصرأ شامل مواد الکلی اعم از صنعتی مانند اتانول و طبیعی مانند عرق کشمش می‌شود بر این اساس در این پژوهش نیز مسکر و الکل در یک معنا بکار رفته‌اند.

گردشگر: گردشگر بر اساس مصوبه سازمان جهانی فردی است که برای داشتن اوقات خوش، حداقل برای یک شب به مسافرت برود (فنل، ۱۳۸۵: ۲۴)؛ بر این اساس گردشگر خارجی به شخصی گفته می‌شود که تبعه‌ی کشور خارجی است و بمنظور تفریح و مشاهده جاذبه‌های ایران برای مدت کوتاهی به کشور آمده باشد.

غیر مسلمان: غیر مسلمان در مقابل مسلمان است. مسلمان کسی است که ضروریات دین را پذیرفته است، لذا کسی که منکر هر یک از ضروریات دین مانند نبوت حضرت محمد(ص) گردد غیر مسلمان است. در کتب فقهی غیر مسلمان به چهار دسته تقسیم می‌شود: ۱- ذمی ۲- مستامن ۳- معاهد ۴- حربی

ذمی: غیر مسلمانانی است که کافر کتابی باشند - یعنی یهود، نصارا و مجوس - که در قانون اساسی ایران مصوب ۱۳۵۸ تحت عنوان اقلیت‌های دینی برسمیت شناخته شده‌اند و مانند شهروندان مسلمان از مزایا و امکانات عمومی برابر برخوردارند لذا جان و مال و ناموس و شغل و

^۱ مستی و بی‌ارادگی حاصل از مصرف اختیاری مسکرات، مواد مخدر و روانگردان و نظایر آنها، مانع مجازات نیست مگر اینکه ثابت شود مرتکب حین ارتکاب جرم بهطور کلی مسلوب‌اختیار بوده است. لکن چنانچه ثابت شود مصرف این مواد بهمنظور ارتکاب جرم یا با علم به تحقق آن بوده است و جرم مورد نظر واقع شود، به مجازات هر دو جرم محکوم میشود.

کار و موقعیت آنها مورد احترام است و می توانند به آئین های دینی خود عمل کنند. معاهد: معاهد به غیرمسلمانانی گفته می شود که با دولت اسلامی پیمان عدم تعرض و قرارداد ترک جنگ و دشمنی امضا کرده باشند و در سرزمینی دیگر و یا داخل کشور خودشان زندگی می کنند. امضای قرارداد و معاهده سبب می شود که جان و مال و ناموس و سرزمین آنان، حرمت و مصونیت پیدا کند و اگر مصالح سیاسی و اجتماعی مسلمانان ایجاب کند دولت اسلامی می تواند برابر قوانین و مقررات با صدور ویزا به آنها اجازه ورود و اقامت در کشور اسلامی بدهد و به مدتی که برابر مصالح و قانون به آنها اجازه اقامت داده شده است به عنوان بازرگان یا گردشگر و یا به عنوان دانشجو و یا سفیر و کاردار و رایزن و دیگر عناوین معمول و رسمی به کشور اسلامی مسافرت کنند. مستأمن: کافری است که برای تحقیق و مطالعه درباره اسلام و عقاید اسلامی و فرهنگی مسلمانان و آشنایی با احکام و معارف دین یا به انگیزه های صحیح دیگر از ملت و یا دولت اسلامی خواستار پناهندگی و ورود به کشور اسلامی شده است. حربی: حربی به آن دسته از غیرمسلمانانی گفته می شود که جزو هیچ یک از سه گروه یاد شده نباشند؛ یعنی در جنگ با مسلمانان یا متجاوز یا مترصد تجاوز به سرزمین های اسلامی است. از نظر اسلام جان و مال و ناموس اینان هیچگونه حرمت و مصونیت ندارد. کافر حربی حق ورود و سکنی در کشور اسلامی را ندارد و اگر وارد سرزمین اسلامی شد هیچگونه مصونیتی نخواهد داشت (حسینی، ۱۳۷۶: ۲۴۶).

در رابطه با موضوع مورد بحث سوالات قابل توجهی مطرح است به اینک:

- ۱- آیا دیده شدن گردشگر خارجی توسط فرد و یا افرادی لازمه تحقق فعل "تظاهر کردن" می باشد؟
- ۲- اگر در حین بازبینی فیلم های هتل کاشف به عمل آید که گردشگر خارجی در لابی هتل مرتکب مصرف الکل شده است، آیا می توان وی را به جرم "تظاهر کردن به مصرف مسکر" تحت تعقیب قرار داد؟
- ۳- اگر گردشگر خارجی بعد از مصرف الکل در حالی که صرفاً مست است در مکان عمومی ظاهر شود آیا می توان وی را علیرغم اینکه اختیار به ظاهر شدن در اماکن عمومی را ندارد به جرم "تظاهر شدن در مکان عمومی در حال مستی" محکوم کرد؟
- ۴- اگر گردشگر خارجی در خاک کشور ترکیه مرتکب مصرف الکل شود و نتیجه آن که مستی است در خاک ایران رخ دهد آیا وی را می توان وی را به جرم "تظاهر شدن در حال مستی" مورد تعقیب قرار داد؟

فرضیه‌ها:

فرضیه اول: دیده شدن گردشگر خارجی توسط فرد و یا افرادی لازمه تحقق فعل "نظاھر کردن" می باشد.

فرضیه دوم: اگر در حین بازبینی فیلم های هتل کاشف به عمل آید که گردشگر خارجی در لابی هتل مرتکب مصرف الکل شده است می توان وی را به جرم "نظاھر کردن به مصرف مسکر" تحت تعقیب قرار داد.

فرضیه سوم: اگر گردشگر خارجی بعد از مصرف الکل در حالی که صرفا مست است در مکان عمومی ظاھر شود می توان وی را علیرغم اینکه اختیار به ظاھر شدن در اماکن عمومی را ندارد به جرم "ظاھر شدن در مکان عمومی در حال مستی" محکوم کرد.

فرضیه چهارم: اگر گردشگر خارجی در خاک کشور ترکیه مرتکب مصرف الکل شود و نتیجه آن که مستی است در خاک ایران رخ دهد وی را می توان وی را به جرم "ظاھر شدن در حال مستی" مورد تعقیب قرار داد.

روش شناسی تحقیق

به منظور پاسخ به سوالات فوق و با لحاظ موازین و آموزه های فقهی و قانونی ابتدا چالش های مربوط به "غیر مسلمان" بحث گردید و سپس جرایم غیر مسلمان از آن جهت که مصرف الکل انجام می دهند و ممکن است مرتکب جرایمی شوند تحت عناوین "نظاھر به مصرف مسکر" ، "ظاھر شدن در حال مستی" بحث شد و در انتها "اماکن یا معابر عمومی" و "صلاحیت سرزمینی جمهوری اسلامی ایران در برخورد با جرایم ناشی از مصرف الکل" با روش کتابخانه ای مورد تحلیل محتوایی قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل

۱- غیر مسلمان

با توجه به استعمال لفظ "غیر مسلمان" توسط قانونگذار در ماده "۲۶۶" قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ می توان گفت این ماده شامل غیر مسلمان در معنای عام یعنی هر کس که به خدا یا پیغمبر و یا یکی از ضروریات دین اعتقاد نداشته باشد است (طباطبائی یزدی، ۱۴۱۹: ۱، ۱۳۸). منظور از ضروریات دین آن چیزی است که اجماع فقها بر آن است مانند یگانگی خداوند یا معاد یا نبوت حضرت محمد (ص) (موسوی خمینی، بی تا: ۲، ۳۵۴) پس غیر مسلمان در معنای عام اعم از چهار دسته ای است که پیشتر به آن اشاره شد یعنی شامل پیروان ادیان به رسمیت شناخته نشده اعم از الهی و یا غیر الهی، مرتد چه ملی و چه فطری، دهری یا آتئیست نیز می شود. پس اگر

گردشگر غیر مسلمان خارجی در حال تظاهر به مصرف مسکر در ایران دستگیر شود و بعدا کاشف بعمل آید که وی مرتد^۱ فطری است با وجود این که در نزد برخی از فقهای امامیه حکم چنین شخصی مرگ می باشد (طوسی، بی تا: ۵، ۳۵۳) اما بعید است با توجه به قوانین ایران بتوان چنین شخصی را به جز شلاق حدی مقرر در ماده مذکور به مجازات دیگری محکوم کرد، در اینجا باید خاطر نشان کرد که فرزندان مرتد نیز غیر مسلمان محسوب می شوند البته، فرزندان وی در صورتی غیر مسلمان محسوب می شوند که مرتد شدن چنین فردی قبل از داشتن فرزند بوده باشد. مفهوم مخالف این سخن آن است که ارتداد پدر بعد از به دنیا آمدن فرزندش تاثیری در دین فرزند وی که مسلمان زاده شده است ندارد. چنانچه گردشگر خارجی به علت مصرف الکل در ایران دستگیر شود و بعدا معلوم گردد که مادر وی مسلمان و پدر وی غیر مسلمان است در این حالت به دلیل اینکه وی بنا به نظر غالب فقها مسلمان فرض می شود (خوئی، بی تا: ۳، ۶۵) و (الحلی، بی تا: ۲، ۲۷۴) در نتیجه چه تظاهر به مصرف مسکر کرده باشد و چه نکرده باشد مستحق محکوم شدن به شلاق حدی می باشد مگر آن که جهل خود را به دانستن چنین حکمی ثابت نماید. ازدواج موجب تغییر دین نمی شود یعنی اگر گردشگر خارجی اعم از زن یا مرد در ایران با مرد یا زن مسلمان ازدواج کند چنین شخصی همان غیر مسلمان باقی خواهد ماند مگر این که دین خود را به اسلام تغییر داده باشند.

ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و تبصره آن اطلاق بر همه غیر مسلمانان دارد یعنی هیچ گرایش یا فرقه و یا مذهبی از مسلمانان شامل آن نمی شود زیرا با توجه به اصل «۱۲»^۲ قانون اساسی پیروان تمامی مذاهب اسلامی در حکم مسلمانند و باید به مانند شیعیان با آن ها برخورد شود لذا یک مسلمان حنفی پس از مصرف الکل در ایران نمی تواند با این ادعا که مثلا چون در رابطه با حلال بودن مصرف الکل در مذهب وی حکم فقهی اباحه وجود دارد (کشناوی، بی تا، ج ۲: ۶۵) در پی میرا کردن خویش باشد، لذا در صورت شرب الکل توسط چنین فردی مستند به ماده ۲۶۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به هشتاد ضربه تازیانه محکوم می شود.

^۱-مرتد کسی است که از اسلام برگشته است و به فطری و ملی تقسیم می شود. مرتد فطری کسی است که پدر و یا مادر او مسلمان بوده اند و وی بعد از انتخاب اسلام از دین اسلام خارج می گردد. مرتد ملی کسی است که پدر و یا مادر او مسلمان نبوده اند و وی پس از انتخاب اسلام، از دین اسلام خارج می گردد

^۲- دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاه ها رسمیت دارند و در هر منطقه ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

۲- تظاهر کردن به مصرف الکل

با استناد به ماده «۲۶۴»^۱ قانون مجازات اسلامی " مصرف " از قبیل خوردن، تزریق و تدخین است. استفاده قانونگذار از قید "از قبیل" بدین معنا است که مصرف کردن فقط حصر به موارد فوق نمی باشد، لذا می تواند شامل استنشاق (بوییدن)، سعوپ (ریختن دارو از بینی به حلق)، اماله (داخل کردن مایعات به وسیله لوله از داخل مقعد به بدن) و قرقره کردن در دهان نیز شود، پس اگر قانونگذار از واژه ی شرب مسکر استفاده می نمود دیگر اعمال بالا را شامل نمی شد در حالی که واژه " مصرف " شامل هر نوع استفاده از مسکر است.

مستند به ماده ۲۶۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ برای مسکر بودن ماده ای الزامی به مایع بودن آن نیست، بلکه مسکر می تواند جامد و یا حتی بخار باشد. در این خصوص قابل توجه است ماده مسکر باید قابلیت مست کنندگی داشته باشد، بر این اساس مستفاد از ماده ۲۶۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مثلا اگر به ده لیتر آب یک قطره الکل اضافه شود هر چند که این آب نجس است (شهید اول، ۱۴۰۰: ۲، ۷۵) اما نمی توان به این مایع مسکر گفت، زیرا مقدار آب به قدری زیاد است که این آب نوعا قابلیت مسکر بودن را برای انسانی پیدا نخواهد کرد.

بنا به نظر بسیاری از فقها از جمله صاحبان کتبی چون روضه البهیة (عاملی جبعی، ۱۳۸۵: ۶۸۵) و جواهر الکلام (نجفی، ۱۳۹۰: ۲، ۲۱۱) و ارشاد الاذهان (الحلی، ۱۴۱۰: ۲، ۱۸۰) غیر مسلمانانی که مسکر مصرف می کنند مجازات نمی شود. منبع تمامی فتاوی فوق روایاتی از معصومین است که برای نمونه می توان به حکم حضرت علی (ع) درباره اهل ذمه اشاره کرد که ایشان اجرای حد بر آن ها را فقط در حالتی که تظاهر به مصرف مسکر نمایند جایز دانست (محدث نوری، بی تا: ۱۸، ۱۱۲). لذا قانونگذار نیز در ماده «۲۶۶»^۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به پیروی از نظر مشهور فقها غیر مسلمانان را تنها در صورت تظاهر به مصرف مسکر مستحق حد می داند.

تظاهر کردن در لغت به معنای خودنمایی کردن، خود را به داشتن صفتی وانمود کردن، افشا کردن، عرضه اندام کردن و آشکار کردن است (معین، ۱۳۹۱: ۱، ۱۰۹۶). به نظر می رسد منظور قانونگذار هم از ذکر واژه "تظاهر کردن" خود نمایی و جلب توجه کردن است و وانمود کردن مد نظر وی نبوده است. زیرا با لحاظ اصل قانونی بدون جرم و مجازات نمی توان فردی را به دلیل کار نکرده مورد باز خواست قرار داد در نتیجه وانمود کردن به مصرف الکل بدون مصرف آن باعث تحقق جرم مذکور نمی شود، مثلا اگر شخص به منظور جلب توجه لیوانی را که غالبا با آن الکل می نوشند سر بکشد و بعد معلوم شود درون آن لیوان آب بوده است نه الکل به دو دلیل محکوم کردن این فرد

^۱ مصرف مسکر از قبیل خوردن، تزریق و تدخین آن کم باشد یا زیاد، جامد باشد یا مایع، مست کند یا نکند، خالص باشد یا مخلوط به گونه ای که آن را از مسکر بودن خارج نکند، موجب حد است.

^۲ غیرمسلمان تنها در صورت تظاهر به مصرف مسکر، محکوم به حد میشود.

به جرم تظاهر کردن به مصرف الکل محل تامل است یکی اینکه چنین جرمی محال است زیرا هر چند وی مسیر جرم را تا آخر پیموده، لیکن از مساعی خود نتیجه ای به دست نیاورده است ولی می توان وی را به شروع به جرم محکوم کرد (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۳۲۶) البته اگر این فرد غیر مسلمان باشد چنین جرمی هم مرتکب نشده است زیرا نوشیدن الکل برای او جرم نیست. دیگر آنکه با وجود اینکه فعل تظاهر دروغین به وقوع پیوسته است ولی فعل تظاهر کردن به مصرف الکل که مد نظر قانونگذار است محقق نشده است زیرا وی وانمود کرده که الکل نوشیده ولی در واقع لیوان آب را سر کشیده است. همچنین که اگر شخص لیوانی که درون آن الکل است را در دست بگیرد ولی نخورد نمی توان وی را به جرم تظاهر به مصرف الکل مورد تعقیب قرار داد زیرا در این حالت مصرف مسکر محقق نشده است تا تظاهر به آن واقع شود.

برای تحقق فعل تظاهر کردن وجود دو شرط لازم می باشد، اول اینکه گردشگر خارجی توسط دیگران دیده شود و دوم اینکه گردشگر خارجی قصد دیده شدن و به عبارتی فهماندن این موضوع که وی در حال مصرف الکل می باشد نیز داشته باشد، با وجود اینکه از متن ماده، قصد فهماندن احراز نمی شود اما باید گفت این شرط از معنای لغوی آن که «خود نمایی کردن» می باشد برداشت می شود و دلیل دیگر اینکه فعل مصرف الکل یک فعل مباح برای غیر مسلمانان می باشد و این فعل تا وقتی که به هنجار و ضابطه اجتماعی لطمه ای وارد نکند محل ایراد نمی باشد همانطور که فقها نیز این نکته را در نظر داشته اند یعنی غیر مسلمان را در صورتی مستوجب مجازات دانسته اند که یا تظاهر به مصرف مسکر نماید یا در حال مستی در بین مسلمانان ظاهر شود (حلی، ۱۴۲۲، ۵، ۳۴۵) از این عبارت این گونه مستفاد است که وی باید به مسلمانان بفهماند مرتکب مصرف الکل شده است و نیز نظری از حضرت علی (ع) در درباره یک یهودی است که با مصرف مسکر توجه دیگران را به خود جلب نموده بود حکم به هشتاد ضربه تازیانه کردند (عاملی، بی تا، ۱۸، ۴۷۲). باید دقت داشت تظاهر به مصرف مسکر به غیر از مصرف علنی آن است زیرا مراد از مصرف علنی این است که وی فعل مصرف را در محل عمومی انجام دهد حتی اگر توسط فردی دیده نشود در این حالت باز هم مصرف "علنی" محقق شده است؛ به عنوان مثال اگر گردشگر خارجی در حال مصرف الکل در بالکن طبقه سوم ساختمان بدون قصد جلب توجه باشد در این حالت وی مرتکب فعل تظاهر کردن به مصرف الکل نشده است هر چند که فرد و یا افرادی او را ببینند زیرا برای تحقق این فعل وی باید با حرکات و رفتار خود نشان دهد که در حال مصرف الکل می باشد ولی در مصرف علنی وقتی وی در پارک عمومی در حال مصرف الکل است دیده شدن یا نشدن وی اهمیتی ندارد، به معنای ساده تر می توان گفت فعل تظاهر کردن فعلی مقید ولی علنی کردن فعلی مطلق است، بر این اساس هنگامی که گردشگر غیر مسلمان خارجی در لابی هتل در پیش روی مسلمانان در حال خوردن الکل باشد محکوم کردن وی به تظاهر کردن به مصرف الکل صحیح نیست، زیرا او قصد ندارد تا به دیگران بفهماند که در حال نوشیدن الکل است و یا عملی از خود نشان نمی دهد که

بتوان تظاهر کردن را از فعل او استنباط کرد هر چند مصرف الکل توسط او علنی است زیرا با وجود آنکه در لابی هتل امکان حضور دیگران است ولی وی قصد متوجه کردن دیگران را به مصرف الکل نداشته است. دیگر آنکه اگر گردشگر خارجی در ساعت سه شب در لابی هتل با وجود قصد دیده شدن بدون اینکه دیده شود مرتکب مصرف الکل شود و فردای آن روز در حین بازبینی فیلم هتل کاشف بعمل آید که وی مرتکب مصرف شده است نمی توان چنین فردی را به مجازات حدی محکوم کرد، زیرا علی‌رغم اینکه وی قصد تظاهر کردن عمل خود را داشته ولی کسی در آن لحظه وی را ندیده است. همین موضوع در مورد گردشگر خارجی که در شمال کشور در حیاط ویلائی که شمشادها حکم دیوار را دارند اقامت دارد صدق می کند، بدین معنا که وی قصد جلب توجه دیگران را ندارد، مضافاً این که دیگران هم ممکن است خود با کنکاش و تجسس در صدد رصد رفتار غیر مسلمان باشند که از لحاظ اخلاقی و با لحاظ مبانی از پیش گفته شده یعنی حفظ حرمت اعتقادات و باورهای مسلمانان مجاز نیست.

قابل توجه است که فعل تظاهر کردن به مصرف الکل باید در بین مسلمانانی صورت پذیرد که مصرف الکل و مستی ناشی از آن را حرام می دارند، بدین معنا که مصرف الکل توسط غیر مسلمان در جمع مسلمانانی که آن ها نیز در حال مصرف الکل می باشند نمی تواند برای تحقق فعل "تظاهر کردن" کافی به مقصود باشد، زیرا مبانی چنین حکمی حفظ حرمت باورهای مسلمانان و جلوگیری از شکسته شدن هنجارهای جامعه اسلامی و دفاع از ارزش های اسلامی است. اگر گردشگری غیر مسلمان مانند یک بودایی که نوشیدن شراب سکر آور در در دین و آیینش گناه می باشد (هیوم، ۱۳۸۲: ۱۲۲) مرتکب مصرف الکل شود نمی توان با وی به مانند یک مسلمان بر خورد و او را به شلاق حدی محکوم کرد، زیرا با وجود اینکه وی مرتکب عملی حرام در دین خود شده است ولی چنین عملی طبق قانون ایران جرم نیست مگر آنکه وی تظاهر به مصرف الکل کند و یا در حالت مستی در اماکن یا معابر عمومی ظاهر شود.

۳- ظاهر شدن در حال مستی

قانونگذار در تبصره ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ با توجه به کلام فقها و پیروی از احکام و فتاوی صاحبان کتبی چون النهایه (طوسی، بی تا: ۷۱۱)، السرائر (الحلی، ۱۴۱۰: ۳، ۴۷۵)، المهذب (ابن براج، ۱۴۰۶: ۲، ۵۳۵) و کتب فقهای متأخری همچون الدر المنضود (گلیایگانی، ۱۴۱۲: ۲، ۳۶۴)، الینابیع الفقهیه (مرورید، ۱۴۱۰: ۲۳، ۹۵) علاوه بر تظاهر به مصرف مسکر مثل الکل در یک حالت دیگر نیز عمل غیر مسلمان را مستوجب مجازات دانسته است و آن "ظاهر شدن

در معابر و یا اماکن عمومی در حال مستی^۱ می باشد که طبق ماده «۶۳۸»^۱ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ موجب مجازات حبس از ده روز تا دو ماه و یا تا ۷۴ ضربه شلاق می باشد. البته حبس مذکور با توجه ماده «۶۵»^۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و رعایت شرایط در ماده اخیر الذکر به مجازات جایگزین حبس تبدیل می شود. نکته ای که باید در اینجا مورد توجه قرار گیرد این است که اگر مستی شخص به درجه ای برسد که موجب زوال اختیار و سلب اراده از وی شود چنین فردی حتی اگر در مکان عمومی ظاهر شود مستند به ماده ۱۵۴ قانون مجازات اسلامی قابل مجازات نیست زیرا مجازات شخص فاقد اراده و اختیار مخالف اصول بنیادین حقوق جزا و آموزه های حقوق بشری است مگر اینکه خود را برای اینکار یعنی ظاهر شدن در مکان عمومی در حال مستی مست کند که با توجه به قاعده فقهی قاعده «الامتناع بالاختیار لا ینافی الاختیار»^۳ شخص مسئول عمل خویش است (حسینی شیرازی، بی تا: ۲، ۴۳۰). باید در نظر داشت اگر شخص مست به مقدار کمی دارای اراده و اختیار باشد مسئولیت کیفری دارد (زراعت، ۱۳۸۹: ۲)، چرا که از مفهوم ماده ۱۵۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اینگونه استنباط می شود که فقط سلب مطلق اراده شخص باعث زوال مسئولیت کیفری و عدم مجازات وی می شود.

۴- اماکن یا معابر عمومی

در گفتار فقها مکان عمومی جایی است که مشترک بین مردم باشد و ملک شخص یا اشخاص معینی نباشند و همگان در بهره وری از آن ها مساوی باشند (سبزواری، بی تا، ج ۲۳، ص ۲۵۵). عمده مصادیق این نظر را می توان در بند ۸ ماده ۱ آیین نامه قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب ۱۳۸۶ هیات وزیران با اصلاحات بعدی آن در تعریف اماکن عمومی دید که به محل هایی اشاره کرده است که مورد استفاده و مراجعه جمعی یا عموم مردم است از قبیل مهمان خانه ها، اماکن متبرکه دینی، دانشگاه ها و وسایل نقلیه عمومی و هر نوع مرکز و محل جمعی دیگر اماکن یا معابر عمومی به مکان هایی گفته می شوند که محل عبور و مرور افراد جامعه می باشند حتی اگر یک یا چند نفر محدود از آنجا رفت و آمد کنند، همانطور که یک اتوبان که در طول روز هزاران ماشین در آن در حال رفت آمد هستند مکان عمومی می باشد، کوچه های یک روستای خلوت که ممکن است در طول روز حتی یک نفر هم از آن عبور نکنند نیز مکان عمومی است، مکان عمومی با

^۱ هر کس علناً در انتظار و اماکن عمومی و معابر تظاهر به عمل حرامی نماید علاوه بر کیفر عمل به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم می گردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نمی باشد ولی عفت عمومی را جریحه دار نماید فقط به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم خواهد شد.

^۲ مرتکبان جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها نود و یک روز تا شش ماه حبس است به جای حبس به مجازات جایگزین حبس محکوم می گردند.

^۳ این قاعده بدین معناست که اگر اساس و ریشه اضطراب شخص مکلف، سوء اختیار او باشد، این امر موجب معذوریت او نمی گردد و هم چنان مسئولیت عدم انجام تکلیف خویش را بر عهده دارد.

خلوت شدن از مکان عمومی بودن خارج نمی‌شوند کما اینکه که مکان خصوصی با شلوغ شدن به مکان عمومی تبدیل نمی‌شود. به عبارت دیگر اماکن و یا معابر عمومی جایی نیست که الزاماً فرد و یا افرادی در آن لحظه حاضر باشند بلکه همین که آن مکان معد حضور افراد باشد کفایت می‌کند. به عنوان مثال لابی هتلی که در طول شبانه روز امکان رفت و آمد است در ساعت سه نصفه شب باز هم مکان عمومی است اما خانه‌ای که در آن جشنی در حال برگزاری است مکان عمومی نیست؛ پس می‌توان گفت برای تشخیص مکان عمومی ملاک قابلیت قانونی حضور عموم مردم است، با این ملاک می‌توان گفت داخل هواپیما نیز یک مکان عمومی است. بنابر این اگر گردشگر خارجی در حال مستی در حیاط خانه محل اقامت خود در حال قدم زدن باشد و چندین نفر از همسایگان در داخل خانه وی سرک بکشند و او را ببینند در این حالت نمی‌توان مرتکب را با توجه به تبصره ماده مذکور مجازات کرد، زیرا وی در حال مستی در مکان عمومی ظاهر نشده است هر چند که چند نفر او را دیده باشند، ولی اگر همین گردشگر خارجی در حالت مستی به کوچه بیاید و هیچ کس هم او را نبیند مرتکب جرم مذکور شده است.

در باره مکان عمومی و یا خصوصی بودن مغازه دو حالت باز و بسته بودن مغازه را می‌توان در نظر گرفت؛ درحالی که مغازه باز است مغازه مکان عمومی می‌باشد، چون امکان حضور مردم وجود دارد، ولی مغازه بسته نمی‌تواند مکان عمومی باشد، زیرا هنگامی که مغازه بسته است امکان قانونی رفت و آمد افراد وجود ندارد در حالی که بسته شدن موقتی مکان عمومی آن را از مکان عمومی بودن خارج نمی‌کند، مثلاً اگر گردشگر خارجی در حال مستی به خیابانی وارد شود که به علت عملیات راه و شهر سازی ورود به آن ممنوع است عمل وی باز هم ظاهر شدن در مکان عمومی است، منظور از امکان رفت و آمد این است که بدون اذن افراد خصوصی صورت گیرد هرچند که ممکن است بعضاً نیاز به اذن مقامات عمومی باشد، در نتیجه خیابان یا کوچه‌ای که شهرداری ورود به آن را برای مدتی ممنوع کرده است و نیز اداره دولتی که درب ورودی آن بسته است اماکن عمومی می‌باشند در نتیجه مصرف الکل توسط گردشگر خارجی در این اماکن جرم و مستوجب مجازات است ولی تراس و بالکن منزل فرد مکان خصوصی می‌باشد حتی اگر افرادی او را در حال مستی ببینند.

از فحوای تبصره ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ این گونه برداشت می‌شود که منظور قانونگذار از ذکر ظاهر شدن در حالت مستی، نمایه شدن در اماکن و معابر عمومی متعاقب مصرف الکل باشد صرف نظر از اینکه وی توسط فرد و یا افرادی دیده شود یا دیده نشود جرم مذکور محقق شده است و فقط کافی است که وی مسبوق به اختیار برای این کار یعنی مصرف الکل و آگاه از آثار آن یعنی به حال مستی رفتن و مسلوب‌الاختیار شدن ناشی از آن باشد لذا دیگر نمی‌تواند ادعای عدم علم به نتایج کار خود نماید و آثار مصرف الکل را از خود مبری سازد که بی‌ارتباط با اصل براءت و عدم کنترل اراده بر رفتار خود به سبب دیگری است و از آن جهت که با هنجارهای

اجتماعی در تعارض است جرم انگاری شده است، در حالی که برای تحقق فعل "تظاهر کردن" که در ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ آمده است می بایست گردشگر خارجی قصد دیده شدن توسط دیگری را داشته و نیز توسط فرد یا افرادی دیده شود. بنظر می رسد مقصود قانونگذار از ذکر قید "در حال مستی" حالتی فراتر از صرف مصرف الکل و یا حتی مست شدن است بدین معنا که مصرف الکل باید گردشگر خارجی غیر مسلمان را در چنان حالتی قرار دهد که رفتار وی را از حالت عادی و متعارف خارج نماید تا بتوان به چنین شخصی حالت و کیفیت "در حال مستی" نسبت داد؛ عبارت دیگر مستی وی باید به حدی باشد که وی عرفاً اراده کنترل بر رفتار و اعمال خود را نداشته باشد، پس بنظر می رسد درجه مستی که مد نظر قانونگذار است حالتی نزدیک به مسلوب الاختیار بودن موضوع مواد «۱۵۴» و «۳۰۷»^۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ است. البته به طور قطع می توان گفت در وضعیت «در حال مستی» فرد به طور کلی فاقد اختیار و اراده نیست، زیرا با اثبات مسلوب الاختیار بودن شخص طبق برخی از ماده ۱۵۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ از تمامی مجازات ها معاف می گردد ولی استثنائاتی در این خصوص همچون مجازات دبه و یا مجازات قذف پیامبر(ص) در حال مستی موضوع تبصره ماده «۲۶۳»^۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ وجود دارد. پس صرف بوی الکل از دهان گردشگر خارجی و حتی مست بودن نمی تواند از موارد جرم ظاهر شدن در حال مستی در اماکن عمومی باشد. اگر همین شخص در اماکن و یا معابر عمومی به دروغ تظاهر به مستی کند به طور مثال در حال رانندگی با حرکات مارپیچ و انحراف به چپ و راست طوری وانمود کند که در حال مستی رانندگی می کند و توسط پلیس دستگیر شود نمی توان وی را با توجه به تبصره فوق محکوم کرد هر چند که الکل نوشیده باشد؛ مجازات چنین شخصی همان جریمه ای است که مامور راهنمایی و رانندگی برای وی در نظر می گیرد. چنانچه گردشگر خارجی بعد از مصرف الکل به حالت مستی در مکان عمومی ظاهر و توسط پلیس دستگیر شود باید گفت چنین فردی را نمی توان با توجه به تبصره فوق تحت تعقیب کیفری قرار داد به این دلیل که باید بین مست بودن و در حال مستی تفاوت قائل شد زیرا زمانی که او در مکان عمومی ظاهر شده است فاقد رفتار در حال مستی بوده است لذا می توان گفت چنین شخصی مرتکب هیچ جرمی نشده است، زیرا وی هنگام مصرف الکل و مست شدن و پس از آن رفتار در حال مستی در خانه اش بوده است و وقتی بعد از مصرف در مکان عمومی ظاهر شده در حال مستی نبوده است.

^۱ ارتکاب جنایت در حال مستی و عدم تعادل روانی در اثر مصرف مواد مخدر، روانگردان و مانند آنها، موجب قصاص است مگر اینکه ثابت شود بر اثر مستی و عدم تعادل روانی، مرتکب به کلی مسلوبالاختیار بوده است که در این صورت، علاوه بر دبه به مجازات تعزیری مقرر در کتاب پنجم «تعزیرات» محکوم میشود. لکن اگر ثابت شود که مرتکب قبلاً خود را برای چنین عملی مست کرده و یا علم داشته است که مستی و عدم تعادل روانی وی ولو نوعاً موجب ارتکاب آن جنایت یا نظیر آن از جانب او میشود، جنایت، عمدی محسوب میگردد.

^۲ هرگاه سب در حالت مستی یا غضب یا به نقل از دیگری باشد و صدق اهانت کند موجب تعزیر تا هفتاد و چهار ضربه شلاق است.

۵- صلاحیت سرزمینی جمهوری اسلامی ایران در برخورد با جرایم ناشی از مصرف الکل

مباحث مربوط به قلمرو صلاحیت حاکمیت مکانی قوانین کیفری با دخالت یک عنصر خارجی، زیر عنوان «حقوق جزای بین‌المللی» مورد بررسی قرار می‌گیرد. حقیقت آن است که این مباحث و قواعد جنبه بین‌المللی ندارند بلکه مقررات آن‌ها در قوانین داخلی هر کشور مورد بحث قرار می‌گیرد (زرزاعت، ۱۳۹۳: ۷۸) که مهمترین آن‌ها اصل صلاحیت سرزمینی قوانین کیفری می‌باشد در این خصوص مواد ۳ و ۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اختصاص به این نوع صلاحیت دارد. قانونگذار در «ماده ۴»^۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به طور صریح اعلام می‌دارد که اگر قسمتی از جرم یا نتیجه آن در خاک ایران واقع شود به مثابه آن است که جرم در ایران واقع شده است به این دلیل که همگان اعم از ایرانی و خارجی باید نظم عمومی کشور را رعایت کنند (باهری، ۱۳۹۴، ۱۶۷)، لذا اگر گردشگر خارجی غیر مسلمان در فرودگاه از میر ترکیه مرتکب مصرف الکل شود و نتیجه آن که حالت مستی باشد در فرودگاه امام خمینی (ره) ایران رخ دهد با توجه به ماده ۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می‌توان وی را به جرم ظاهر شدن در حال مستی تحت تعقیب قرار داد؛ همچنین اگر گردشگر خارجی غیر مسلمان به قصد کشور فرانسه سوار هواپیمای این کشور شود و به علت نقص فنی هواپیما ساعتی را در ایران بماند و مجبور شود در حال مستی به داخل سالن ترانزیت فرودگاه برگردد و در این حین دستگیر شود با توجه به قوانین کشور ایران وی مرتکب جرم مذکور شده است زیرا که سالن ترانزیت فرودگاه جزئی از خاک کشور ایران محسوب می‌شود. البته برای محکوم کردن اشخاص مورد بحث به مجازات مذکور در قانون کیفری ایران باید در نظر داشت که این افراد، جاهل به قوانین کیفری ایران نباشد.

به طور کلی در قوانین اسلامی دو نوع جهل قابل تصور است: جهل به موضوع و جهل به حکم. جهل به موضوع در همه نظام‌های حقوقی رافع مسئولیت کیفری دانسته شده است (میرمحمد صادقی، ۱۳۹۳: ۳۶۰) مانند آنکه فرد لیوان شرابی را به تصور آنکه آب است بنوشد که در این حالت مسئولیتی بر عهده فرد نمی‌باشد (عاملی جبعی، ۱۳۸۵: ۵۰۷). جهل حکمی هنگامی است که گردشگر غیر مسلمان علم به جرم بودن مصرف الکل در ایران را نداشته باشد یا حکم برای فرد مشتبه و یا متعلق حکم از سوی شخصی ارتکاب یابد که به علت جهل نسبت به قانون و یا به علت برداشت و تفسیر ناروا از قانون باشد (شمس ناتری، ۱۳۹۲: ۳۹۲). در رابطه با چنین جهلی ماده «۱۵۵»^۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اصل را بر آن گذاشته است که همگان از قوانین موضوعه ایران مطلع هستند مگر اینکه تحصیل علم عادتاً برای وی ممکن نباشد یا جهل به حکم شرعاً عذر محسوب شود و در غیر این دو حالت شخص با ارتکاب عملی که در قوانین جمهوری اسلامی ایران

^۱ هر گاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود در حکم جرم واقع شده در جمهوری اسلامی ایران است.
^۲ جهل به حکم، مانع از مجازات مرتکب نیست مگر اینکه تحصیل علم عادتاً برای وی ممکن نباشد یا جهل به حکم شرعاً عذر محسوب شود.

جرم انگاری شده است مستحق مجازات شدن می باشد که نظریه مشورتی ۷/۷۴۷۷-۷/۱۲/۱۱ بر این نکته تاکید دارد به عبارت دیگر فرض بر این است که همگان از حکم قانون اطلاع دارند و ادعای عدم اطلاع به جرم بدون دلیل پذیرفته نخواهد شد (کاتوزیان، ۱۳۸۶: ۱۶۶)؛ اما بنظر می رسد ماده مذکور نسبت به مرتکبین جرایم تعزیری قابل اعمال است و آن گونه که از ماده «۲۱۷»^۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ استنباط می شود این است که در جرایم حدی مانند شرب خمر و جرایم مربوط به آن ادعای جهل به حکم توسط گردشگر خارجی غیر مسلمان رافع مسئولیت کیفری می باشد. همچنین در همین راستا با توجه به ماده «۲۱۸»^۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ صرف ادعای فقدان علم یا قصد یا وجود یکی از موانع مسئولیت کیفری در صورتی که احتمال صدق گفتار شخص داده شود مسقط حد است و نیز ماده «۱۲۱»^۳ قانون مجازات اسلامی صرف وجود شبهه را منجر به سقوط مسئولیت کیفری می داند. در نتیجه می توان گفت، سیاست کیفری اسلام و به تبع آن نظام حقوقی ایران در رابطه با جرایم حدی عدم اجرا و ساقط شدن مجازات ها با هر گونه شک و شبهه می باشد.

در انتها قابل توجه است که در فتاوی فقهای شیعه برای غیر مسلمانی که در حالت مستی در اماکن عمومی ظاهر شود «مجازات حدی»^۴ در نظر گرفته شده است، اما قانونگذار با بی توجهی به این نظرات و احتمالاً بنا به اصل احتیاط «مجازات تعزیری»^۵ را جایگزین مجازات حدی کرده است.

نتیجه گیری و پیشنهادات

در پایان آنچه از مطالب گفته شده قابل نتیجه گیری است این است که اولاً "صرف تظاهر کردن به مصرف الکل توسط گردشگر خارجی غیر مسلمان بدون آنکه کسی او را ببیند موجب تحقق جرم مذکور نمی گردد" مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه نشان داد که برای تحقق جرم مصرف الکل تظاهر فرد متظاهر باید با قصد دیده شدن باشد و همچنین شخص مذکور توسط دیگران دیده شود. ثانیاً "برای مجازات گردشگر خارجی غیر مسلمانی که الکل مصرف کرده است صرف حضور در اماکن عمومی برای تحقق جرم کفایت می کند و نیازی به دیده شدن فرد توسط کسی نمی باشد"

^۱ در جرائم موجب حد، مرتکب در صورتی مسؤول است که علاوه بر داشتن علم، قصد و شرایط مسؤولیت کیفری به حرمت شرعی رفتار ارتكابی نیز آگاه باشد.

^۲ در جرائم موجب حد هرگاه متهم ادعای فقدان علم یا قصد یا وجود یکی از موانع مسؤولیت کیفری را در زمان ارتكاب جرم نماید در صورتی که احتمال صدق گفتار وی داده شود و اگر ادعاء کند که اقرار او با تهدید و ارباب یا شکنجه گرفته شده است ادعای مذکور بدون نیاز به بینه و سوگند پذیرفته میشود.

^۳ در جرائم موجب حد به استثنای محاربه، افساد فی الارض، سرقت و قذف، به صرف وجود شبهه یا تردید و بدون نیاز به تحصیل دلیل، حسب مورد جرم یا شرط مذکور ثابت نمیشود.

^۴ حد مجازاتی است که موجب، نوع، میزان و کیفیت اجرای آن در شرع مقدس، تعیین شده است.

^۵ تعزیر مجازاتی است که مشمول عنوان حد، قصاص یا دیه نیست و به موجب قانون در موارد ارتكاب محرمات شرعی یا نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می گردد.

مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه نشان داد که برای تحقق جرم ظاهر شدن در حال مستی لزومی به دیده شدن فرد توسط دیگری در اماکن عمومی نیست و صرف حضور وی در حال مستی در مکانی عمومی موجب وقوع جرم مذکور می‌شود.

ثالثاً "گردشگر خارجی غیر مسلمان در صورت مصرف الکل باید طبق قانون کشور ایران مجازات گردند" مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها بر این است که مجازات شخصی که در قلمرو حاکمیت سرزمینی ایران مرتکب جرم شود موافق با مقررات بنیادین پذیرفته شده و منطق حقوقی است. رابعاً "عدم آگاهی گردشگر خارجی به قوانین موضوعه موجب عدم مجازات وی می‌گردد" مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که مجازات شخص جاهل مخالف اصول حقوق بشری و آموزه‌های فقهی است در نتیجه در جرایم حدی مثل شرب خمر باید علم وی به قانون مجازات اسلامی احراز شود.

در آخر بر اساس یافته‌های پژوهش و تحلیل‌های انجام شده امید است با ارائه پیشنهادات ذیل قانونگذار خلا‌های موجود در رابطه با جرایم ناشی از مصرف الکل توسط گردشگران خارجی غیر مسلمان را رفع کرده و کم و کاستی‌های موجود در قوانین موضوعه در رابطه با این بحث را از میان بردارد:

- ۱- با رشد روزافزون صنعت گردشگری در نتیجه افزایش ورود گردشگران به ایران شایسته است که در قانون ایران صرف ظاهر شدن در حال مستی در اماکن عمومی جرم نباشد مگر اینکه تظاهر به آن کند یا قصد کند عمداً در انظار عمومی در حال مستی ظاهر شود.
- ۲- با وجود اینکه قانونگذار حکم مصرف الکل توسط غیر مسلمان را مشخص کرده است، اما در رابطه با خرید و فروش و تولید و نگهداری الکل توسط غیر مسلمان سکوت کرده است. با وجود اینکه ماده ۷۰۲ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ صراحت بر جرم بودن اعمال مذکور دارد اما این ماده با حکم اباحه مصرف الکل توسط غیر مسلمان که حکمی از جانب شارع مقدس است تعارض دارد زیرا اذن در شی‌ای که در لوازم آن نیز می‌باشد در نتیجه شایسته است که قانونگذار اعمالی از قبیل تولید، نگهداری، خرید و فروش آن را نیز برای غیر مسلمانان جرم نداند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ابن براج، عبدالعزیز (قاضی ابن براج) (۱۴۰۶). المذهب، جلد ۲، قم: موسسه نشر اسلامی.
۳. اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۳). حقوق جزای عمومی، جلد ۱، تهران: میزان.
۴. الحر عاملی، محمدبن حسن (بی تا). وسائل الشیعه، جلد ۱۸، لبنان، دار الاحیا التراث العربی.
۵. الحلّی، ابن‌إدریس (۱۴۱۰). السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، جلد ۳، قم: مؤسسه النشر الإسلامی.
۶. الحلّی، حسن بن یوسف (علامه حلّی) (۱۴۱۰). ارشاد الازدهان الی احکام الایمان، جلد ۲، قم: ناشر موسسه نشر اسلامی.
۷. _____ (۱۴۲۲)، تحریر الاحکام الشرعیة علی مذهب الامامیه، جلد ۵ و ۲، قم، موسسه امام صادق.
۸. _____ (بی تا). تذکره الفقها، جلد ۲، کربلا: نشر مکتب مرتضویه.
۹. الحلّی، جعفر بن حسن (محقق حلّی) (۱۴۰۸). شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، جلد ۴، قم: چاپ اسماعیلیه.
۱۰. _____ (بی تا). المعتبر فی شرح المختصر، جلد ۱، قم: موسسه سیدالشهدا.
۱۱. باهری، محمد (۱۳۹۴). حقوق جزای عمومی، تهران: نشر نگاه معاصر.
۱۲. حسینی، سید احمد (۱۳۷۶). حقوق گردشگران غیرمسلمان در کشورهای اسلامی، مجله کاوشی نو در فقه، دوره زمستان، شماره ۱۴.
۱۳. حسینی شیرازی، سید محمد (بی تا)، الوصول الی کفایه الاصول، لبنان: دارالحکمه.
۱۴. خوئی، ابوالقاسم (بی تا)، موسوعه الخوئی، جلد ۳، نجف: موسسه خوئی الاسلامیه.
۱۵. زراعت، عباس (۱۳۹۳)، حقوق جزای عمومی ۱ و ۲، جلد اول، تهران: انتشارات جنگل، جلودانه.
۱۶. زراعت، عباس (۱۳۸۹). تاثیر مستی در مسئولیت کیفری، مجله دادرسی، دوره بهمن و اسفند، شماره ۸۴.
۱۷. سبزواری، سید عبدالعلی (بی تا)، مذهب الاحکام فی بیان حلال و الحرام، قم: دارالتفسیر، ج ۲۳.
۱۸. شاکری، ابوالحسن، بابایی شاهاندشتی، سید بهامین (۱۳۹۵). بررسی پیامدهای حقوقی عدم اطلاع گردشگر خارجی نسبت به قوانین کیفری ایران، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، تابستان، دوره ۵، شماره ۱۷.
۱۹. شمس ناتری، محمد ابراهیم (۱۳۹۲). قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی، تهران: میزان.
۲۰. صادقی، فاطمه زهرا، شاکری، ابوالحسن (۱۳۹۶)، مصرف مسکر در حقوق کیفری ایران، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، بابلسر: دانشگاه مازندران.
۲۱. طباطبائی، سیدعلی، (بی تا)، ریاض المسائل، تک جلدی، قم: ناشر موسسه نشر اسلامی.

۲۲. طباطبائی یزدی، محمدکاظم (۱۴۱۹)، *العروه الوثقی فیما تعم به البلوی (المحشی)*، جلد ۱، قم: دفتر نشر اسلامی
۲۳. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۰). *النهایه فی مجرد الفقه و الفتاوی*، بیروت: دارالکتاب العربی
۲۴. _____ (بی تا). *الخلاف*، جلد ۵، موسسه النشر الاسلامی، (بی جا)
۲۵. عاملی جبعی، زین الدین (۱۳۸۵). *روضه البهیه فی شرح المعه الدمشقیه*، تک جلدی، مترجم اسدالله لطفی، تهران: مجد
۲۶. عاملی، محمد بن مکی (شهید اول) (۱۴۰۰). *القواعد و الفوائد*، جلد ۲، قم: نشر مفید
۲۷. عمید، حسن (۱۳۶۳). *فرهنگ لغت فارسی*، تهران: انتشارات امیر کبیر
۲۸. فاضل هندی، محمد بن حسن (بی تا). *کشف اللثام الابهام فی شرح قود احکام*، جلد ۱۰
۲۹. فنل، دیویدای (۱۳۸۵). *مقدمه ای بر طبیعت گردی*، ترجمه اولادی قادیکلایی، بابلسر: انتشارات دانشگاه مازندران
۳۰. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۶). *مقدمه علم حقوق*، تهران: انتشارات سهامی انتشار
۳۱. کشناوی، ابوبکر (بی تا). *شرح ارشاد السالک فی مذهب امام الأئمه مالک*، بیروت: دار الفکر
۳۲. گلیپگانی، محمدرضا (۱۴۱۲). *الدر المنضود*، جلد ۲، ناشر دارالقران کریم
۳۳. موسوی خمینی، روح الله (بی تا)، *تحریر الوسیله*، نجف: بی نام، ج ۲.
۳۴. موسوی خمینی، روح الله (بی تا)، *کتاب الطهاره*، جلد ۲، قم: نشر مهر
۳۵. مروارید، علی اصغر (۱۴۱۰)، *الینابیع الفقهیه*، جلد ۲۳، بیروت: دارالاسلامیه
۳۶. میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۹۲)، *حقوق کیفری اختصاصی ۱ (جرایم علیه اشخاص)*، تهران: میزان
۳۷. نجفی، محمدحسن (۱۳۹۰). *جواهر الکلام فی شرائع الاسلام*، جلد ۲، ۳، ۱ (حدود و تعزیرات) ، مترجم اکبر نایب زاده، تهران: چاپ خرسندی
۳۸. نوری، میرزا حسین (محدث نوری) (بی تا)، *مستدرک الوسائل*، جلد ۱۸، قم: موسسه آل البيت علیهم السلام
۳۹. هیوم، رابرات (۱۳۸۲)، *ادیان زنده جهان*، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی